

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ХЛІСТОВА Світлана Святославівна

УДК 378.015.31:174

**ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ
СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, Інститут соціальної
роботи та управління, професор кафедри
соціальної педагогіки;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Васильєва Марина Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Тепла Оксана Миколаївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, доцент кафедри
української, англійської і латинських мов імені
М. О. Драй-Хмари

Захист відбудеться “17” березня 2011 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “_11_” _лютого 2011 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Л. М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми. Розвиток вищої школи на сучасному етапі неможливий без усвідомлення ролі морально-етичного становлення майбутніх фахівців, переорієнтації системи соціально-виховної роботи вищого навчального закладу на вирішення завдань формування та розвитку деонтологічної культури студентів. Підґрунтям для вирішення цих завдань є Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Необхідність формування та розвитку деонтологічної культури студентів обумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної та спеціальної підготовки випускників вищих навчальних закладів України; необхідністю підготовки майбутніх фахівців з міцно сформованими загальнолюдськими та професійними етичними цінностями.

Традиційна соціально-виховна робота виявилася сьогодні малоефективною щодо забезпечення високого рівня сформованості професійної культури та етики майбутніх фахівців. Про це свідчать наявні суперечності між:

- вимогами, які висуває суспільство в нових соціально-економічних умовах до підготовки фахівців, і професійно-етичною культурою студентів вищих навчальних закладів;

- соціальною значущістю активного включення студентів у процес соціально-виховної роботи вищого навчального закладу та недостатньою розробленістю і варіативністю форм та методів активізації студентської молоді;

- потребою в формуванні засад професійної культури та етики майбутніх фахівців і відсутністю обґрунтованих педагогічних умов формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

Подолання означених суперечностей потребує розв’язання низки проблем, пов’язаних із визначенням сутності процесу соціально-виховної роботи у вищих навчальних закладах, обґрунтуванням можливостей формування деонтологічної культури студентів у позанавчальній діяльності, розробкою теоретичних засад, педагогічних умов та змістовно-технологічного забезпечення процесу формування деонтологічної культури студентів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідження проблем формування деонтологічної культури студентів у процесі соціально-виховної роботи вищого навчального закладу ґрунтуються на положеннях і висновках: теорії деонтології (І. Бентам, І. Кант та ін.); концепціях професійної деонтології (І. Бенедик, В. Горшенєв, С. Гусарєв, О. Осауленко, С. Сливка, О. Тихомиров та ін.) та культурологічної освіти (А. Арнольдєв, Л. Коган, А. Лосєв, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.).

Різні підходи до визначення поняття “культура” простежуються у філософських концепціях П. Гуревича, М. Кагана, Е. Маркаряна, В. Межуєва, Т. Ойзермана та ін. Проблеми формування та розвитку окремих видів культури відображено в аспектах різновидів культури: духовної (О. Олексюк, Ж. Петрочко, А. Щербо та ін.); комунікативної (А. Годлевська, О. Добрович, Л. Савенкова та ін.); національної (Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.); професійної (І. Ісаєв, В. Лівенцова, Т. Спіріна та ін.).

Предметом уваги вчених стали проблеми формування та розвитку професійної культури педагогів (М. Васильєва, Н. Гузій, Н. Кичук, А. Кучерявий, Н. Лосєва та ін.) та медичних працівників (О. Крсек, М. Лісовий, О. Уваркіна, Я. Цехмістер та ін.). Осмисленню підходів до педагогічної деонтології сприяли праці Г. Караханової, К. Кертаєвої, А. Кудеріної та ін.

Проблеми формування та розвитку особистості студента вищого навчального закладу розглянуто в працях І. Булах, О. Глузмана, В. Курила, В. Лісовського, Д. Пашенка, Г. Троцько, Н. Чернухи та ін.

Теоретико-методичні засади соціально-виховної роботи зі студентами вищого навчального закладу обґрунтовано в працях О. Биковської, Р. Вайноли, А. Капської, С. Карпенчук, М. Лукашевича С. Савченка, О. Севастьянкової, Г. Селевко та ін. Окремі аспекти організації виховної роботи зі студентами представлено в дослідженнях останніх років: Р. Абдулова, К. Байши, Л. Бурдейної, В. Долженко, К. Дубич, Т. Мороз, О. Теплої, А. Ушакова та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо вивчення різних аспектів формування професійної культури та етики студентів, проблема формування деонтологічної культури в процесі соціально-виховної роботи вищого навчального закладу потребує комплексного вирішення.

Об’єктивна суспільна значущість та недостатній рівень теоретичної дослідженості проблеми формування деонтологічної культури студентів та її практичного розв’язання в умовах соціально-виховної роботи вищого навчального закладу зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***“Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи”***.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом „Теорія і технологія навчання і виховання в системі освіти”.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, (протокол № 8 від 28.02.2008 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 30.09.2008 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи.

Визначена мета передбачала виконання таких **завдань дослідження**:

1. Здійснити теоретико-методичний аналіз проблеми формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

2. Обґрунтувати складові структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи.

3. Охарактеризувати критерії, показники та виявити рівні сформованості деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

4. Визначити педагогічні умови формування деонтологічної культури студентів, розробити та впровадити їх змістовно-технологічне забезпечення.

Об'єктом дослідження є: формування деонтологічної культури студентів.

Предметом дослідження є: особливості формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у соціально-виховній роботі.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження використано такі *методи дослідження*: *теоретичні* – аналіз педагогічної, психологічної літератури, порівняння, узагальнення, систематизація з метою з'ясування змісту базових понять дослідження; *контент-аналіз* вузівської документації (планів роботи вищого навчального закладу, навчальних планів спеціальності, програм навчальних курсів, планів кураторів) з метою визначення питомої ваги деонтологічної підготовки в загальнофаховій; *емпіричні* – включене спостереження, анкетування, тестування; *наративні* методики, незалежне експертне оцінювання, аналіз педагогічних ситуацій з метою визначення рівня сформованості показників деонтологічної культури студентів; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний), аналіз педагогічного досвіду автора з метою виявлення ефективності впровадження структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи; *статистичні* – ранжування, встановлення коефіцієнтної шкали, кількісний та якісний аналіз емпіричних даних з метою перевірки результативності експериментальної роботи щодо формування деонтологічної культури студентів у соціально-виховній роботі вищого навчального закладу.

Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасні освітні парадигми (гуманістична, культурологічна); структурно-функціональний, особистісний, компетентнісний підходи до розвитку особистості, а також такі базові принципи, як: об'єктивність, науковість, раціональність, логічність педагогічних явищ; міждисциплінарний підхід, зокрема, використання основних положень теорії педагогіки, психології, соціології, етики; положення, що ґрунтуються на: засадах філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); теорії особистості та суб'єктного підходу (Л. Архангельський, О. Безпалько, І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтєв та ін.); концепціях соціально-виховної роботи (А. Капська, В. Лозова, М. Лукашевич, С. Харченко та ін.); теоретико-методичних засадах деонтології та професійної культури (М. Васильєва, В. Гриньова, К. Левітан, Л. Хоружа та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше визначено та теоретично обґрунтовано* структурно-функціональну модель формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи, що містить: мету; критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, операційний); показники та рівні (адаптаційний, репродуктивний, конструктивний, креативний) сформованості деонтологічної культури студентів; змістовно-технологічне забезпечення (змістові компоненти, форми та методи соціально-виховної роботи вищого навчального закладу); педагогічні умови (планування та організація соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів з урахуванням базових деонтологічних категорій; упровадження різноманітних інтерактивних форм соціально-виховної роботи зі студентами; спрямування комунікативної взаємодії суб'єктів соціально-виховної роботи на формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів) та результат формування деонтологічної культури студентів;

- *розширено* зміст соціально-виховної роботи вищого навчального закладу щодо формування деонтологічної культури студентів;

- *уточнено* трактування понять “професійна культура”, “деонтологічна культура”, “деонтологічна культура студента”, “формування деонтологічної культури студентів”, “соціально-виховна робота вищого навчального закладу”;

- *подальшого розвитку набули* організаційні форми соціально-виховної роботи щодо формування деонтологічної культури студентів в умовах вищого навчального закладу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні комплексу організаційних форм соціально-виховної роботи вищого навчального закладу щодо формування деонтологічної культури студентів; програми просвітницького тренінгу “Формування деонтологічної культури – шлях до професійного ідеалу”, навчально-методичного посібника “Деонтологічна культура”, методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування деонтологічної культури студентів (тематика, орієнтовні переліки, тематичні програми свят).

Матеріали дисертації можуть бути використані організаторами соціально-виховної роботи зі студентами, викладачами, кураторами академічних груп, працівниками студентських соціальних служб у вищих навчальних закладах з метою підвищення ефективності процесу формування деонтологічної культури студентів, представниками органів студентського самоврядування. Отримані теоретичні висновки та практичні результати дослідження можуть бути використані при викладанні курсів “Етика” та “Деонтологія”.

Результати дослідження *впроваджено* в процес соціально-виховної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/2137 від 24.09.2010 р.), Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (довідка № 120/3 від 29.11.2010 р.), Київського міського педагогічного університету імені Б. Д. Грінченка (довідка № 98/1 від 13.09.2010 р.), Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова (довідка

№ 03/1770 від 04.10.10 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені М. М. Коцюбинського (довідка № 10/70 від 16.11.2010 р.), Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини (довідка № 208/01 від 01.02.2010 р.).

На етапі констатувального експерименту дослідженням було охоплено 881 особу: 856 студентів I-III курсів вищих навчальних закладів та 25 педагогів; на етапі формувального експерименту – 451 особу: 436 студентів (ЕГ – 204, КГ – 232) та 15 педагогів-кураторів академічних груп.

Особистий внесок. У статті “Підготовка майбутніх педагогів до формування етичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів”, опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, автором теоретично обґрунтовано складові етичної культури педагога. У навчально-методичному посібнику “Деонтологічна культура”, опублікованому у співавторстві з Р. Вайнолою, особистий внесок автора полягає у методичному аналізі змісту та технологій формування деонтологічної культури.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні й практичні результати дослідження було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – “Соціалізація особистості і суспільні трансформації: механізми взаємовпливу та вияви” (Чернівці, 2009), “Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності” (Ніжин, 2009), “Етновиховний простір сучасних закладів освіти в умовах глобалізації: стан і перспективи” (Івано-Франківськ, 2010), “Соціальна робота і сучасність: теорія та практика” (Київ, 2010), “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Київ – Вінниця, 2010), “Викладач і студент: розвиток ефективного співробітництва” (Черкаси, 2010); *всеукраїнських* – “Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя” (Київ, 2008); *щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* (2007 – 2010 р.р.).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися та знайшли схвалення на засіданнях кафедри соціальної педагогіки Інституту соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 16 наукових працях (14 одноосібних), з них: 1 – навчально-методичний посібник (у співавторстві), 9 статей у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України (1 стаття у співавторстві), 1 стаття в інших виданнях, 5 тез доповідей.

Загальний обсяг особистого внеску становить 8 друкованих аркушів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з них – 162 сторінки основного тексту. Робота містить 14 таблиць та 15 рисунків на 27 сторінках, 14 додатків на 44

сторінках. Список використаних джерел налічує 295 найменувань, з них – 2 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, його теоретико-методологічні засади, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, подано інформацію щодо апробації та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **“Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів як соціально-педагогічна проблема”** – визначено теоретико-методичні засади формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів; охарактеризовано зміст, форми та методи соціально-виховної роботи з формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів; обґрунтовано складові структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи.

Теоретичне обґрунтування підходів до формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи дозволило узагальнити підходи до понять “культура”, “етика”, “мораль”, “деонтологічна культура”.

Визначено підходи до аналізу культури, як: соціального явища, фактору організації життя суспільства, що виникло в результаті суспільних запитів, як сфери вищих людських дій, духовних, наукових і художніх виявлень людської активності. В основу дослідження покладено діяльнісну теорію походження культури (Е. Маркарян), в якій культура розглядається як процес людської праці зі створення матеріальних і духовних цінностей, що потім стають результатом цієї діяльності, тобто культурою, а сама людина – її носієм.

Здійснено спробу запропонувати класифікаційні підходи до характеристики *різновидів культури*: за кількістю індивідів (індивідуальна, групова, масова); за видом професійної діяльності (педагогічна, психологічна, медична, юридична та ін.); за соціальними характеристиками (особистісна культура, субкультура, національна культура та ін.); за напрямом професійної діяльності (фізична, технічна, художня, екологічна, лікувальна та ін.).

У розділі узагальнено підходи до поняття “професійна культура”. *Професійну культуру* визначено як складову культури особистості, складне утворення у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професійної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності.

На основі аналізу підходів до характеристики моралі та етики, встановлено, що етика – це теоретична модель моралі, а зв'язок між етикою та мораллю слід розглядати і розуміти як зв'язок між теорією і практикою (М. Васильєва, В. Гриньова, К. Левітан).

Запропоновано характеристику деонтології як науки про професійну етику. Доведено, що поняття “деонтологічна культура” охоплює повний змістовий спектр понять “деонтологія” та “культура”, однак не зводиться до їх простої суми, а є новим якісним утворенням, яке не лише відображає цінності у їх “людському вимірі”, а й зумовлює їх “діяльне освоєння”, реалізацію цього виміру на всіх рівнях організації та соціального самовияву.

При цьому *деонтологічну культуру* визначено як одну з найбільш важливих складових професійної культури особистості, а *деонтологічну культуру студента* розглянуто як сукупність духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних і професійно-етичних якостей особистості, що визначають етичну та культурну значущість її життєдіяльності.

Формування деонтологічної культури студентів визначено як процес поступового вироблення інтелектуальних, емоційно-ціннісних та операційних якостей в структурі особистості майбутніх фахівців.

У розділі особливу увагу звернуто на сутність та специфіку деонтологічної культури у галузях професійної діяльності системи “людина – людина” (педагогічної та медичної). Для участі в педагогічному експерименті обрано студентів саме медичних та педагогічних вищих навчальних закладів, оскільки їх діяльність об'єднують: гуманістичний характер, альтруїзм, спрямованість дій на користь пацієнта чи вихованця; клієнтоцентризм, індивідуальний підхід до кожного пацієнта чи вихованця; прагнення удосконалення професійної культури, підвищення рівня професійної компетентності; творчий підхід до виконання своїх професійних обов'язків.

Систематизовано підходи до змісту, форм та методів соціально-виховної роботи у вищих навчальних закладах за морально-етичним, трудовим та професійно-орієнтованим напрямками.

Соціально-виховна робота вищого навчального закладу визначається як особливий вид діяльності вищих навчальних закладів; спеціально організована позанавчальна діяльність, спрямована на формування моральних, культурних та професійних цінностей студентів, що визначатимуть їхню поведінку як майбутніх фахівців.

Під час *пілотного* етапу констатувального експерименту проаналізовано стан проблеми формування деонтологічної культури студентів у практиці вищих навчальних закладів. Використано: анкетування – з метою виявлення рівня усвідомлення студентами базових деонтологічних понять; рівня знань норм і вимог професійної етики та основ деонтологічної культури; контент-аналіз: планів роботи вищих навчальних закладів, навчальних планів спеціальностей, програм навчальних дисциплін “Етика”, “Етичні проблеми в медицині” – з метою визначення питомої ваги проблеми формування деонтологічної культури студентів в системі навчально-виховного процесу майбутніх фахівців.

Аналіз планів, програм та результатів анкетування дозволив встановити, що рівень усвідомлення студентами змісту базових деонтологічних понять “культура”, “деонтологія” та “деонтологічна культура” є недостатнім (42,2 % – медики та 48,9 % – педагоги). Завдання формування деонтологічної культури відображено лише у 8 % планів, майже не висвітлено в тематиці та змісті форм соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів та кураторів академічних груп. Встановлено, що для розв’язання завдання формування деонтологічної культури студентів недостатньо базового курсу “Етика”, існує нагальна потреба в запровадженні спецкурсів, факультативів і відповідних організаційних форм виховної роботи деонтологічного спрямування.

У розділі здійснено обґрунтування *структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи*. Складовими моделі є: мета; критерії, показники та рівні сформованості деонтологічної культури студентів; змістовно-технологічне забезпечення (змістові компоненти, форми та методи соціально-виховної роботи вищого навчального закладу); педагогічні умови та результат формування деонтологічної культури студентів.

Метою реалізації моделі визначено формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів, *результатом* – підвищення рівня сформованості деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

Показниками *когнітивного критерію* деонтологічної культури є деонтологічні знання про: засади професійної деонтології; норми та вимоги професійної етики; основи деонтологічної культури. Показниками *емоційно-ціннісного критерію* деонтологічної культури студентів визначено: усвідомлення цінностей деонтологічної культури, прийняття їх як особистісних; прагнення наближення до зразків деонтологічної культури; позитивне емоційне забарвлення процесу професійної діяльності. Показниками *операційного критерію* деонтологічної культури студентів визначено: прийняття поведінки, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури, як особистої; здійснення вчинків, що відповідають вимогами деонтологічної культури; залучення інших до виконання норм деонтологічної культури.

Спираючись на обґрунтовані критерії та показники, у розділі подано змістову характеристику *рівнів сформованості* деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

На *адаптаційному рівні* студенти характеризуються нестійким (адаптаційним) ставленням до професійної реальності, норм та вимог професійної етики. Вони не виявляють глибоких знань про засади професійної деонтології та деонтологічної культури; процес усвідомлення цінностей деонтологічної культури тільки розпочинається, дані цінності не прийняті як особисті; професійно-етичні ідеали не визначені; поведінка, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури, майже непомітна; бажання залучатися до зразків такої поведінки студенти не виявляють.

На *репродуктивному рівні* студенти здатні під контролем викладача (куратора) до відтворення пізнавального матеріалу про значення норм деонтологічної культури у

професійній практичній діяльності студенти схильні до усвідомлення цінностей деонтологічної культури, проте їх діяльність емоційно не забарвлена; їм властиві елементи пошуку нових етичних рішень у стандартних професійних ситуаціях, однак, за підказкою педагога.

На *конструктивному рівні* студенти обґрунтовують значення основних деонтологічних понять, проте особисте усвідомлення змісту цих понять є недостатнім; відбувається побудова певної конструкції з уявлень, норм, вимог, що пропонуються студентам вищих навчальних закладів та системою професійно-етичних знань, умінь та навичок; студенти усвідомлюють важливість поведінки, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури; вони демонструють несистемні, проте помітні позитивні прояви деонтологічної культури.

На *креативному рівні* студентів характеризує сформованість знань про норми та вимоги деонтологічної культури, позитивно-емоційна спрямованість на виконання норм професійної етики; помітні такі прояви деонтологічної культури, як: професійна інтуїція, творча уява, схильність до оригінального продуктивного вирішення етичних завдань, такі студенти є ініціаторами проведення форм виховної роботи з актуальних етичних проблем, залучають до участі в них інших студентів, охоче діляться особистим досвідом деонтологічної поведінки.

Структурною складовою моделі визначено *змістовно-технологічне забезпечення* соціально-виховної роботи вищого навчального закладу. Охарактеризовано *змістові компоненти* (професійний, характерологічний, морально-етичний) соціально-виховної роботи вищого навчального закладу. Здійснено припущення, що впровадження структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи набуде ефективності в разі застосування *організаційних форм* (словесні форми – диспути, дискусії, етичні бесіди; тематичні екскурсії; комплексні та інтерактивні форми) та *методів* (формування свідомості, стимулювання, прикладу, самовиховання, інтеракції) соціально-виховної роботи.

На основі аналізу результатів пілотного етапу констатувального експерименту визначено *педагогічні умови* формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів: планування та організація соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів з урахуванням базових деонтологічних категорій; упровадження різноманітних інтерактивних форм соціально-виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів; спрямування комунікативної взаємодії суб'єктів соціально-виховної роботи на формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів.

Всі складові структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі здійснення соціально-виховної роботи спрямовано на досягнення *результату*: підвищення рівня сформованості деонтологічної культури студентів.

Обґрунтовані складові утворили структурно-функціональну модель формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи (рис. 1).

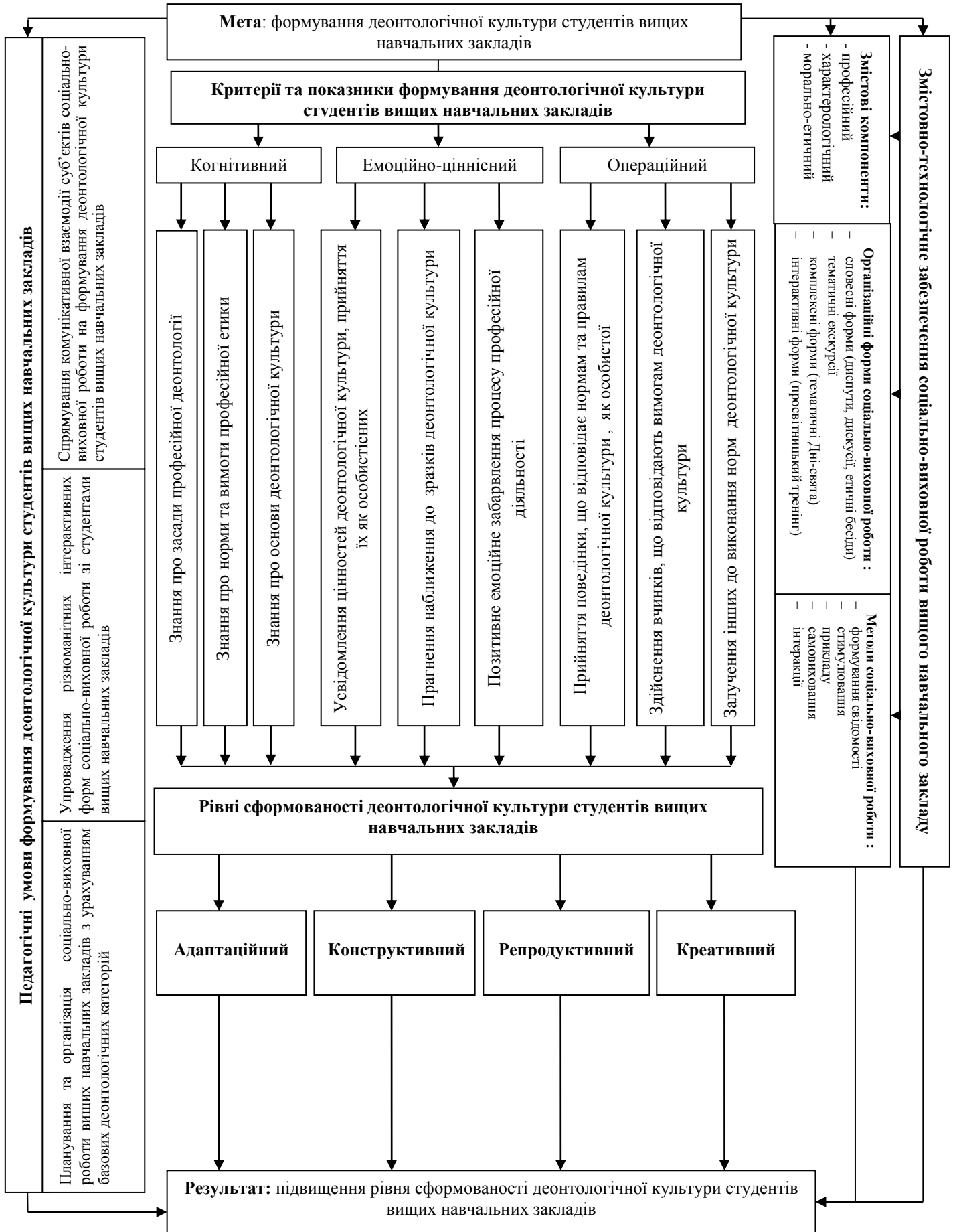

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи

Оскільки запропонована модель структурує зміст складових, вважатимемо її *структурною*, оскільки її зміст та складові спрямовані на розв'язання практичних завдань процесу соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів, вважатимемо її *функціональною*.

У другому розділі – **“Підвищення ефективності соціально-виховної роботи щодо формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів”** – визначено шляхи підвищення ефективності соціально-виховної роботи щодо формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів; охарактеризовано процес упровадження педагогічних умов та змістовно-технологічного забезпечення формування деонтологічної культури студентів у практиці соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів; описано хід, здійснено аналіз, визначено перспективні напрямки експериментальної роботи з формування деонтологічної культури студентів.

Важливим моментом апробації структурно-функціональної моделі стало упровадження *педагогічних умов* формування деонтологічної культури студентів, що були покладені в зміст експериментальної роботи.

Організація експериментальної роботи передбачала виконання такої умови, як: *планування та організація соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів з урахуванням базових деонтологічних категорій*. Такими базовими категоріями стали: універсальні (чесність, справедливість, щастя, допомога іншим, добро) та індивідуальні (гідність, совість, честь, альтруїзм, обов'язок). В організації експериментальної роботи саме ці категорії було запропоновано для визначення змісту та тематики форм соціально-виховної роботи зі студентами.

Другою умовою стало *упровадження різноманітних інтерактивних форм соціально-виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів*. Визначення та аналіз інтерактивних форм роботи (ділових ігор, конференцій, дискусій, мозкових штурмів тощо) дозволили сфокусувати увагу на *просвітницькому тренінгу* як оптимальній формі систематизації, актуалізації та поповнення знань студентів з проблем деонтологічної культури, формування готовності до впровадження цих знань у практику майбутньої фахової діяльності.

Упровадження третьої умови – *спрямування комунікативної взаємодії суб'єктів соціально-виховної роботи на формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів* – відбувалось шляхом залучення студентів, кураторів до процесу колективного планування, організації та проведення словесних організаційних форм роботи: дискусій, диспутів, читацьких конференцій, круглих столів, а також тематичних екскурсій, зустрічей з фахівцями.

Зазначені педагогічні умови сприяли розгортанню експериментального дослідження з метою формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів України.

Експериментальну базу дослідження становили: Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, Вінницький державний педагогічний університет

імені М. М. Коцюбинського, Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини.

Упроваджено авторську методику педагогічного оцінювання рівнів сформованості деонтологічної культури студентів. Вона передбачала застосування комплексу діагностичних методів і технік: методики “Незакінчене речення”, Н. В. Самсонової, методики “Ціннісні орієнтації” М. Рокича, модифікованого тесту емпатійних тенденцій А. Меграбієна та Н. Епштейна, тесту “Професійна мотивація” (за А. А. Криловим), нарративних методик – есе (“Я в пошуках сенсу життя”, “Мій ідеал професіонала”, “Допомога іншим як сенс моєї професії”) та міні-творів “Чи можуть існувати етичні компроміси в моїй професії?”, “Цінність етичних постулатів у професійній діяльності”; методів незалежних експертних оцінок, включеного спостереження, аналізу педагогічних ситуацій та методу аналізу навчальної документації тощо.

Узагальнення даних констатувального етапу експерименту дозволило засвідчити, що у значної частини студентів (44,6%) показники деонтологічної культури сформовані на репродуктивному рівні, практично третина студентів досягли лише адаптаційного рівня (33,4%); значно менша кількість студентів, які продемонстрували конструктивний (15,5%) та креативний (6,5%) рівень сформованості показників деонтологічної культури.

З метою корекції та модернізації змісту соціально-виховної роботи вищого навчального закладу в контексті формування деонтологічної культури під час *формувального* експерименту здійснено впровадження структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи, зокрема, її змістовно-технологічного забезпечення, та розроблено методичні рекомендації для організаторів соціально-виховної роботи, кураторів академічних груп щодо формування деонтологічної культури студентів.

Експериментальна робота передбачала впровадження в практику соціально-виховної роботи зі студентами ЕГ: просвітницького тренінгу – “Формування деонтологічної культури – шлях до професійного ідеалу”; циклу бесід (“Значення обов’язків у твоїй професійній діяльності”, “Історія становлення та розвитку деонтологічної культури”, “Роль деонтологічної культури у кар’єрному зростанні фахівців гуманних професій” та ін.) та диспутів (“Чи важливі морально-етичні цінності лікаря для лікування хворих?”, “Культура чи професіоналізм – що головніше у професійній діяльності лікарів та педагогів?”, “Може лікар не бути чуйним та якісно виконувати професійні обов’язки?”, “Лікарі та педагоги повинні робити добро, не чекаючи вдячності – так чи ні?” та ін.) на деонтологічну тематику; екскурсій (до музею-садиби М. І. Пирогова та ін.); проведення масових комплексних форм роботи (День здоров’я, День захисту прав дитини).

На *контрольному етапі* експериментальної роботи здійснено повторне застосування авторської методики педагогічної оцінки рівнів сформованості деонтологічної культури студентів контрольних та експериментальних груп;

перевірку ефективності впроваджені структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи за допомогою методів математичної статистики та визначення перспективних напрямів формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи.

Аналіз результатів експериментальної роботи дозволив відзначити наявність істотної відмінності в рівнях сформованості показників деонтологічної культури студентів контрольних та експериментальних груп. Аналіз експериментальних даних засвідчує, що абсолютний приріст на кінець експерименту має суттєву відмінність: 39,7% (81 особа) для учасників експериментальних груп та 13,8% (32 особи) для учасників контрольних груп (табл. 1). Найбільша сукупна (для креативного та конструктивного рівнів) позитивна динаміка відзначена в показниках когнітивного (+52%) та операційного (+38%) критеріїв.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості деонтологічної культури студентів

Рівні	На початку експерименту				Після експерименту			
	ЕГ (204 особи)		КГ (232 особи)		ЕГ (204 особи)		КГ (232 особи)	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Креативний	14	6,7	16	6,9	49	23,9	24	10,2
Конструктивний	31	15,3	37	16,0	77	37,8	52	22,3
Репродуктивний	93	45,7	104	44,8	63	31	113	48,9
Адаптаційний	66	32,3	75	32,3	15	7,3	43	18,6

З метою визначення статистичної значущості різниці у змінах рівнів сформованості деонтологічної культури студентів ЕГ та КГ було проведено кількісний аналіз одержаних результатів за методикою М. І. Грабаря і К. О. Краснянської. Отримані результати дозволяють стверджувати, що впровадження обґрунтованого змістовно-технологічного забезпечення та педагогічних умов сприяли ефективній реалізації структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи та засвідчують досягнення поставленої мети і передбачуваного результату – підвищення рівня сформованості деонтологічної культури студентів.

Таким чином, проведена нами експериментальна робота та аналіз результатів даного дослідження свідчать про ефективність запропонованих методик і правомірність окреслених завдань.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено нове розв'язання проблеми формування деонтологічної культури студентів, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні та

впровадженні структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Теоретико-методичний аналіз проблеми формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів дозволив виявити особливості її висвітлення у науковій теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів. Засвідчено, що розкриття основних положень дослідження потребувало не лише обґрунтування поняття “деонтологічна культура”, а й узагальнення підходів до визначення споріднених понять. *Професійна культура* розкривається як складова культури особистості, складне утворення у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професійної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності. *Деонтологічну культуру* розглянуто як одну із найбільш важливих складових професійної культури особистості; при цьому *деонтологічну культуру студента* охарактеризовано як сукупність духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних та професійно-етичних якостей особистості, що визначають етичну та культурну значущість її життєдіяльності. *Формування деонтологічної культури студентів* визначено як процес поступового вироблення інтелектуальних, емоційно-ціннісних та операційних якостей у структурі особистості майбутніх фахівців. *Соціально-виховну роботу вищого навчального закладу* окреслено як особливий вид діяльності вищих навчальних закладів; спеціально організовану позанавчальну діяльність, спрямовану на формування моральних, культурних та професійних цінностей студентів, що визначатимуть їхню поведінку як майбутніх фахівців.

2. У дисертації обґрунтовано складові *структурно-функціональної моделі формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи*: мету; критерії, показники та рівні сформованості деонтологічної культури студентів; змістовно-технологічне забезпечення (змістові компоненти, форми та методи соціально-виховної роботи вищого навчального закладу); педагогічні умови та результат формування деонтологічної культури студентів. Метою реалізації моделі визначено формування деонтологічної культури студентів, результатом – підвищення рівня сформованості деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів. Охарактеризовано змістові компоненти соціально-виховної роботи з формування деонтологічної культури студентів, а саме: професійний (відповідність етичним вимогам, функціям та обов'язкам професійної діяльності); характерологічний (спрямованість на формування особливих якостей характеру: доброти, чесності, порядності, альтруїзму); морально-етичний компонент (спрямованість на формування професійного обов'язку та відповідальності). Модель запропоновано як структурно-

функціональну, оскільки в ній структуровано систему складових та їхній зміст спрямовано на розв'язання практичних завдань (функцій) соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів щодо формування деонтологічної культури студентів.

3. Охарактеризовано критерії, показники та виявлено рівні сформованості деонтологічної культури студентів. Представлено показники *когнітивного* (знання про: засади професійної деонтології; норми та вимоги професійної етики; основи деонтологічної культури); *емоційно-ціннісного* (усвідомлення цінностей деонтологічної культури, прийняття їх як особистісних; прагнення наближення до зразків деонтологічної культури; позитивне емоційне забарвлення процесу професійної діяльності); *операційного* (прийняття поведінки, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури, як особистої; здійснення вчинків, що відповідають вимогам деонтологічної культури; залучення інших до виконання норм деонтологічної культури) *критеріїв* деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів. Запропоновано змістову характеристику *рівнів* сформованості деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів: *адаптаційного* (рівень адаптації до усвідомлення та виконання норм та вимог професійної етики); *репродуктивного* (рівень відтворення зразків деонтологічної поведінки за прикладами, під керівництвом педагога); *конструктивного* (рівень усвідомлення змісту деонтологічної культури та спроб конструювання власної моделі професійно-етичної поведінки) та *креативного* (рівень позитивно-емоційної спрямованості на деонтологічну діяльність, для якого притаманне творче вирішення етичних професійних завдань).

Упровадження авторської методики педагогічного оцінювання рівнів сформованості деонтологічної культури студентів дозволило виявити, що в 44,6% студентів показники деонтологічної культури сформовані на репродуктивному рівні, в 33,4% – на адаптаційному рівні, 15,5% студентів продемонстрували конструктивний рівень сформованості деонтологічної культури, лише 6,5% – креативний.

4. Визначено та охарактеризовано педагогічні умови формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів: планування та організація соціально-виховної роботи вищих навчальних закладів з урахуванням базових деонтологічних категорій; упровадження різноманітних інтерактивних форм соціально-виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів; спрямування комунікативної взаємодії суб'єктів соціально-виховної роботи на формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів. У ході формувального етапу експерименту впроваджено змістовно-технологічне забезпечення соціально-виховної роботи вищого навчального закладу. Відповідно до визначених змістових компонентів (професійний, характерологічний, морально-етичний) упроваджено низку організаційних форм (словесні форми, тематичні екскурсії, комплексні та інтерактивні форми) та методів (формування свідомості, стимулювання, прикладу, самовиховання, інтеракції) соціально-виховної роботи.

Найбільш ефективними формами роботи нами визнано просвітницький тренінг “Формування деонтологічної культури – шлях до професійного ідеалу” та тематичні дні – День здоров’я та День захисту прав дитини.

5. Експериментальна робота з формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів передбачала упровадження авторської методики педагогічного оцінювання рівнів сформованості показників деонтологічної культури студентів, що містила низку діагностичних тестів, наративні методики, метод незалежних експертних оцінок, метод включеного спостереження, метод аналізу педагогічних ситуацій, метод аналізу навчальної документації тощо. Відзначено наявність істотної відмінності в рівнях сформованості показників деонтологічної культури студентів контрольних та експериментальних груп. Найбільша сукупна (для креативного та конструктивного рівнів) позитивна динаміка для учасників ЕГ зафіксована в показниках когнітивного (+52%) та операційного (+38%) критеріїв. Аналіз експериментальних даних засвідчив абсолютний приріст після формувального експерименту: 39,7% (81 особа для ЕГ) та 13,8% (32 особи для КГ). Ефективність експериментальної роботи з формування деонтологічної культури студентів підтверджується за допомогою обробки результатів дослідження методами математичної статистики.

Реалізація основних положень дослідження спрямовується на якісне доповнення існуючої педагогічної практики соціально-виховної роботи вищого навчального закладу, а також на подальше вдосконалення процесу формування деонтологічної культури студентів.

Подальшого дослідження потребують: виявлення специфіки процесу формування деонтологічної культури студентів залежно від їх майбутнього фаху; вивчення особливостей формування деонтологічної культури студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”; виявлення специфіки формування та розвитку показників деонтологічної культури у процесі професійно-орієнтованих практик.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Хлестова С. С. Деонтологічна культура. [Навчально-методичний посібник] / Р. Х. Вайнола, С. С. Хлестова. – Вінниця, 2010. – 60 с.
2. Хлестова С. С. Специфіка організації соціально-виховної роботи на підготовчих відділеннях вищих навчальних закладів / С. С. Хлестова // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. ; [за ред. А. Й. Капської]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Том XXX. – С. 207-213.
3. Хлестова С. С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів як соціально-педагогічна проблема / С. С. Хлестова // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. ; [за ред. А. Й. Капської]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Том XXXI. – С. 160-166.

4. Хлестова С. С. Вивчення стану проблеми формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів / С. С. Хлестова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Випуск 8. – С. 38-43. – (Серія. №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління).

5. Хлестова С. С. Деонтологічна культура студентів вищих навчальних закладів в аспекті професійної етики / С. С. Хлестова // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. ; [за ред. А. Й. Капської]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Том XXXII. – С. 185-194.

6. Хлестова С. С. Історичний аналіз проблем розвитку культури та створення її філософських концепцій / С. С. Хлестова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. ; [за ред. В. І. Шахова]. – Випуск 30. – Вінниця : Планер, 2010. – С. 131-135. – (Серія: Педагогіка і психологія).

7. Хлестова С. С. Деонтологічна культура як складова професійної діяльності майбутніх педагогів / С. С. Хлестова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск 10. – С. 38-43. – (Серія. 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління).

8. Хлестова С. С. Формування деонтологічної культури соціальних педагогів, що працюють з дітьми, які залишились без батьківської опіки / С. С. Хлестова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. ; [за ред. В. І. Шахова]. – Випуск 31. – Вінниця : Планер, 2010. – С. 210-214. – (Серія: Педагогіка і психологія).

9. Хлестова С. С. Підготовка майбутніх педагогів до формування етичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Р. Х. Вайнола, С. С. Хлестова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; [за ред. : І. А. Зязюна]. – Випуск 23. – Київ – Вінниця: Планер, 2010. – С. 224-228.

10. Хлестова С. С. Аналіз стану сформованості деонтологічної культури студентів медичних та педагогічних вищих навчальних закладів / С. С. Хлестова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. ; [за ред. В. І. Шахова]. – Випуск 32. – Вінниця : Планер, 2010. – С. 411-417. – (Серія: Педагогіка і психологія).

11. Хлестова С. С. Ретроспективний аналіз проблем професійної етики / С. С. Хлестова // Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. – Київ, 2008. – С. 69-72.

12. Хлестова С. С. Особливості формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів педагогічного та медичного профілів / С. С. Хлестова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці : ЧНУ, – 2009. – С. 181-184. – (Серія: Педагогіка та психологія).

13. Хлестова С. С. Формування деонтологічної культури фахівців соціальної сфери / С. С. Хлестова // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. / [за ред. А. І. Конончук]. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – С. 214-216.

14. Хлестова С. С. Місце деонтологічної культури у професійній діяльності майбутніх педагогів / С. С. Хлестова // Етновиховний простір сучасних закладів освіти в умовах глобалізації : стан і перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 95-99.

15. Хлестова С. С. Формування етико-деонтологічних цінностей майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах / С. С. Хлестова // Соціальна робота і сучасність : теорія та практика : тези доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. / [за ред. Б. Д. Новікова, Л. М. Дмитрової]. – К. : НТУУ “КПІ”, 2010. – С. 98-99.

16. Хлестова С. С. Педагогічні умови формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів медичного та педагогічного напрямку / С. С. Хлестова // Викладач і студент : розвиток ефективного співробітництва : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси, 2010. – С. 140-143.

АНОТАЦІЇ

Хлестова С. С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2011.

У дисертаційному дослідженні визначено та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи: мету; критерії, показники та рівні сформованості деонтологічної культури студентів; змістовно-технологічне забезпечення; педагогічні умови та результат формування деонтологічної культури студентів. Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні: комплексу організаційних форм соціально-виховної роботи вищого навчального закладу по формуванню деонтологічної культури студентів; програми просвітницького тренінгу та навчально-методичного посібника “Деонтологічна культура”.

Ключові слова: культура, деонтологія, деонтологічна культура, формування деонтологічної культури студентів, соціально-виховна робота студентів вищих навчальних закладів.

Хлестова С. С. Формирование деонтологической культуры студентов высших учебных заведений в процессе социально-воспитательной работы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2011.

В диссертационном исследовании впервые определена и теоретически обоснована структурно-функциональная модель формирования деонтологической культуры студентов высших учебных заведений в процессе социально-воспитательной работы: цель, критерии (когнитивный, эмоционально-ценностный, операционный), показатели и уровни (адаптационный, репродуктивный, конструктивный, креативный) формирования деонтологической культуры студентов; содержательно-технологическое обеспечение (содержательные компоненты, формы и методы социально-воспитательной работы высшего учебного заведения), педагогические условия (планирование и организация социально-воспитательной работы высшего учебного заведения с учетом базовых деонтологических категорий; внедрение разнообразных интерактивных форм социально-воспитательной работы со студентами; направленность коммуникативного взаимодействия субъектов социально-воспитательной работы на формирование деонтологической культуры студентов).

В диссертации усовершенствовано содержание социально-воспитательной работы высшего учебного заведения по формированию деонтологической культуры студентов; уточнена трактовка понятий “профессиональная культура”, “деонтологическая культура”, “деонтологическая культура студента”, “формирование деонтологической культуры студентов”, “социально-воспитательная работа высшего учебного заведения”.

Формирование деонтологической культуры студентов определено как процесс постепенной выработки интеллектуальных, эмоционально-ценностных и операционных качеств в структуре личности будущих специалистов. В работе охарактеризована сущность и специфика деонтологической культуры в отраслях профессиональной деятельности системы “человек – человек” (педагогической и медицинской). Определенно общие черты деонтологической культуры будущих врачей и педагогов: гуманистический характер деятельности, альтруизм, направленность действий в интересах пациента или воспитанника; клиентоцентризм, индивидуальный подход к каждому пациенту или воспитаннику; стремление усовершенствования профессиональной культуры, повышения уровня профессионального мастерства.

Экспериментальная работа предусматривала внедрение в практику социально-воспитательной работы высших учебных заведений таких форм и методов формирования деонтологической культуры студентов: просветительского тренинга “Формирование деонтологической культуры – путь к профессиональному идеалу”;

трех блоков бесед и диспутов на деонтологическую тематику; тематических экскурсий, встреч со специалистами и т. д.

Практическое значение диссертационного исследования заключается во внедрении: комплекса организационных форм социально-воспитательной работы высшего учебного заведения по формированию деонтологической культуры студентов высших учебных заведений; программы просветительского тренинга “Формирование деонтологической культуры – путь к профессиональному идеалу”, методических рекомендаций (тематика, ориентировочные перечни форм работы, тематические программы праздников, диагностические техники) для обеспечения оптимизации социально-воспитательной работы высших учебных заведений по формированию деонтологической культуры студентов.

Ключевые слова: культура, деонтология, деонтологическая культура, формирование деонтологической культуры студентов, социально-воспитательная работа высших учебных заведений.

Нlyestova S. S. Formation of students’ deontological culture in the social and educational work of higher education establishment. – Manuscript.

Thesis for the degree of education, specialty 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – M. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2011.

In the dissertation research determined the theoretical structural-functional model of students’ deontological culture in the social and educational work of higher education establishment: goal, criteria, indicators and levels of students’ deontological culture, meaningfully and technological support; pedagogical conditions and results of formation the students’ deontological culture. The practical importance of results is introducing: the complex organizational forms of social and educational work of higher education establishment in forming deontological culture of students; program of educational training, teaching manual “Deontological Culture”.

Key words: culture, deontology, deontological culture, forming students’ deontological culture, social and educational work of higher education establishment.